
MODERATERNA MOT SEKELSKIFTET

PER UNCKEL

Ett parti som moderaterna med uppemot en fjärdedel av väljarna bakom sig måste vara ett mer "totalt" parti än vad moderaterna är idag. Partiet bör bli ett öppet borgerligt torg, ett brett borgerligt parti som ger flera facetter av borgerligt tänkande utrymme. Det skriver Per Unckel som här redovisar den moderata valanalysgruppens arbete.

I Sverige skiftar den politiska kartan snabbt karaktär. 1991 års val resulterade i borgerliga regeringar i landet, liksom i många landsting och kommuner. 1994 tog socialdemokraterna makten inte bara i riket utan också i flertalet landsting och kommuner.

Sannspådd

När professor Hans Zetterberg 1990 presenterade det moderata framtidsprogrammet myntade han begreppet "den stökiga tiden" om det 90-tal som då bara hade inletts. Snart halvvägs igenom har han blivit mer än sannspådd. Och det är inte slut än.

1998 kan valresultatet vara tillbaka till 1991. Rent matematiskt räcker den väljargrupp som skulle kunna rubriceras som rena och rörliga missnöjesväljare mer än väl till för att ensamma förorsaka sådana resultatsskiften som mellan valen 1991 och 1994. Partierna kommer i framtiden

att leva farligare än i det gamla mer trögrörliga Sverige.

Att det tidigare så väljarstabila Sverige har blivit ett av Europas väljarrörligaste länder beror bl a på den djupgående förändring vårt land just nu går igenom. En gammal välfärdsmodell är på väg att gå i graven och med den en god del av den bekymmerslösa trygghet Sverige tidigare ansåg sig kunna åtnjuta.

Fiktiv trygghet

Sakta börjar det gå upp för oss att vi byggt landet på lånade pengar, att den trygghet vi trodde oss ha var fiktiv. Att medvetenheten härom rör om också i det politiska landskapet är ingenting konstigt. Det kommer säkert att fortsätta länge än. Redan opinionsundersökningarna efter valet låter antyda detta.

De ekonomiska och sociala omvälvningarna i vårt eget land sker samtidigt som viktiga omvärldsvillkor också förändras. Den starka tendensen mot ökad internationell öppenhet och den nya teknologins genombrott är två exempel på

PER UNCKEL är riksdagsman och har varit ordförande i moderaternas valanalysgrupp.

sådana. Båda understryker känslan av uppbrott från tidigare fasta förhållanden.

Sådana ter sig några av de utgångspunkter alla som vill bedöma valresultatet 1994 inkluderande partiernas uppträdande och möjligheter har att ta hänsyn till. Det gäller också den moderata valanalysgrupp som för ett par veckor sedan överlämnade sina bedömningar till den moderata partistyrelsen.

Vårt uppdrag har varit att diskutera vad som faktiskt hände i 1994 års valrörelse, men också - och framför allt - att överväga hur moderaterna bör ta sig an det nya ansvar partiet fått. Den senare frågan har vi ägnat den största mödan.

Påtaglig vänsterdominans

Att göra så har inte bara framstått som det mest framåtsyftande utan också särskilt viktigt med tanke på det besked väljarna gav i höstas.

Sverige efter valet 1994 har ett socialdemokratiskt parti i nivå med sina gamla valresultat, kompletterat med ett vänsterparti som är större än vad som varit brukligt. Med miljöpartiet inrangerat på politikens vänstersida ger det en påtaglig vänsterdominans i riksdagen, liksom i kommuner och landsting.

Bilden av 1994 års val som ett utpräglat vänsterval är emellertid knappast sann. Missnöjet och nostalgin var sannolikt starkare drivkrafter i valet än någon utbredd ideologisk önskan att föra Sverige vänsterut.

Moderaterna gick fram

På den borgerliga kanten underströk valet tendenser som varit tydliga länge.

Som första regeringsparti på 26 år gick moderaterna fram i riksdagsvalet, om än bara med en halv procentenhet. Folkpartiet, centern och kds reducerades till partier av mer begränsad storlek. Moderaternas ställning som det dominerande borgerliga partiet stärktes härigenom i högre grad än vad den egna valframgången ensamt åstadkom.

Krav och förväntningar

Det är moderaterna i denna roll som är utgångspunkten för den moderata valanalysgruppens framtidsbedömningar. Den huvudfråga vi försöker besvara är vilka krav och förväntningar moderaterna nu möter.

Innan jag diskuterar detta bör emellertid en del sägas om själva valet och valresultatet. Även om moderaterna gick framåt i riksdagsvalet gick regeringsmakten förlorad. Kunde det ha undvikits?

Ja, kanske.

Missnöje på lut

"Kanske" härrör från en tveksamhet om det går att vinna val under så exceptionella ekonomiska och sociala villkor som rådde under åren 1991 - 94. I själva skiftet från en samhällsmodell till åtminstone början av en annan ligger missnöjet på lut. Det gäller desto mer som skiftet var otillräckligt förberett genom en sådan bredare intellektuell debatt som kunde banat bättre väg för de konkreta konsekvenserna.

"Kanske" förstärks också av att så många av väljarna är så omedelbart beroende av den gamla modellen. Nostalgin

får naturligtvis en extra näring om 60 procent av väljarna också upplever sig ha ett direkt egenintresse i den.

Här skulle analysen möjligen kunna sluta. I skiftesperioder blir regeringar slit- och släng-varor.

Mer kompromisslöst

"Ja" antyder att det likväl, enligt min mening, hade kunnat gå annorlunda. Det hade emellertid krävt att framför allt regeringen hade kunnat uppträda mer kompromisslöst i förhållande till den huvuduppgift den och Sverige hade att lösa.

Det är nu inte detsamma som att regeringen inte fullföljde vad den utfäst sig i samband med tillträdet, framför allt inom den ekonomiska politiken. Det gjorde den med råge. Snarare var det så att problemen var större än vad t o m moderaterna hade förutsett hösten 1991. Och då hade huvudkritiken i valrörelsen den gången ändå varit att partiet svartmålade tillståndet i Sverige i allmänhet och i ekonomin i synnerhet.

Kompletteringspropositionen sista chansen

Såsom framför allt de offentliga finanserna utvecklades krävdes det mer än vad regeringen förmådde leverera för att kunna gå in i valrörelsen 1994 med tillräcklig styrka. Den sannolikt sista chans regeringen hade att visa att den visste vad den ville var kompletteringspropositionen våren 1994. När detta tillfälle inte utnyttjades till fullo gav det socialdemokraterna utrymme för att - paradoxalt nog - framstå som mer "borgerliga" i

fråga om framför allt besparingar än borgerligheten själv. Det sänkte också i en mer allmän mening tilltron till regeringen i en utsträckning som inte var möjlig att reparera med sedvanliga kampanjinsatser.

Det är också i perspektivet av känslan av brist på målmedvetenhet som diskussionerna om Öresundsbron och folkpartiets vankelmod, om vad som skulle komma efter, valet skall ses. Endera Öresundsbrotvekan, en svag kompletteringsproposition eller idén om folkpartiet som tredje kraft hade nog gått att klara. Allt på en gång blev emellertid för mycket.

Stöd och förståelse

Vi tror att det är fullt möjligt att vinna val med kärva budskap, liksom vi är övertygade om att det i grunden finns både förståelse och stöd för den typ av samhällsförändring som moderaterna eftersträvar. Stora krav ställs emellertid på hur förändringarna görs.

Det för mig över till några kommentarer kring resultat i kommunalvalet, som för moderaterna ligger ett par procentenheter under resultatet i riksdagsvalet, dock med stora variationer.

Sättet att förändra

De studier vi gjort ger inte belägg för att målmedvetenhet i genomförandet av moderat politik lett till valförluster. Tvärtom finns bland kommuner där moderaterna gått framåt några av de bästa exemplen på moderat politik i praktisk tillämpning.

Däremot tycker vi oss kunna se ett samband mellan hur förändringarna genomförts och väljarnas reaktioner. I

denna del finns det utrymme för moderater att bli åtskilligt bättre.

Samtidigt som det i delar finns fog för kritik gentemot moderaterna för att vara först och främst "producentinriktade", för ibland smått överdriven rationalitet och för en benägenhet att klä politiken i företagstermer som inte riktigt passar, finns det många flera förklaringar till varför moderat kommunalpolitik mellan 1991 och 1994 på många håll framstod som hårdare och kantigare än vad den faktiskt är.

Vilja alla väl

Den kanske viktigaste är att kommunerna de senaste åren faktiskt har tvingats till den mest radikala förändringen av alla det offentliga livets nivåer. När besparingar snabbt varit ofrånkomliga är det inte alltid lätt att som kommunalpolitiker få bilden om sig att vilja alla väl.

Med den reservationen finns det, som jag nyss nämnde, ändå åtskilligt utrymme för förbättring. I två hänseenden är detta särskilt viktiga, hänseenden som dessutom har väl så stor bäring på rikspolitiken.

Allt viktigare med idéer

Det första är att ägna huvudmödan och den största övertygelsen åt målen. Medlen är viktiga, men ändå mera praktiska till sin natur. Olika medel är dessutom ofta möjliga för att nå samma mål. Lite tillspetsat hänger människors uppslutning på om politiska partier kan skapa förståelse - t o m engagemang - för idé och färdriktning. Vi tror att en sådan bredare ansats dessutom blir allt viktigare.

Det andra är engagemanget för det som måste växa och ta vid där politiken slutar. Moderater har en tendens att avstå från att konkret peka på - och ha synpunkter på - det som man inte anser att politiken skall styra. Det är hedervärt, men lämnar många i tron att moderaternas engagemang slutar när besparingarna väl är gjorda. För moderaterna är det lika viktigt att medverka till att fria verksamheter utvecklas som att avveckla offentliga engagemang där sådant inte är nödvändigt eller angeläget.

Så långt valrörelsen och valresultatet. Vilken väg bör då moderaterna välja nu?

Med den roll partiet givits genom valet som utgångspunkt, anser analysgruppen för sin del att det är naturligt att partiet går vidare för att bli vad gruppen kallar ett mer öppet borgerligt torg, ett brett borgerligt parti med ambitionen att ge flera olika facetter av borgerligt tänkande än vad som i dag naturligen ryms i moderaternas möjlighet att i partiet finna en hemvist.

Målen är centrala

En sådan strävan är inte uttryck för politisk oklarhet. Om moderaternas mål råder ingen tvekan. Däremot understryker analysgruppen att det just är målen - visionen om man så vill - som är det centrala. Olika intressen och metoder bör det däremot finnas öppenhet för.

Den ambition analysgruppen har är inte heller utslag för någon strävan att ta över andra borgerliga partiers väljare. Tvärtom understryker vi hur betydelsefullt det är att vidareutveckla den borgerliga gemenskap som inte minst regerings-

samverkan gav så många prov på. Regerande kommer i framtiden ändå att byggas upp som koalitioner av minoriteter.

Vad det handlar om är att axla en uppgift och ett ansvar som valresultatet tilldelat partiet. Ett parti med uppemot en fjärdedel av väljarna bakom sig måste vara ett mer totalt parti, jämfört med det som samlar färre väljare. Är det några speciella och nya väljargrupper som moderaterna har anledning att vända sig till är det dessutom snarast socialdemokrater med gryende mistankar att deras parti inte är i takt med tidens krav.

Socialt engagemang

Politiskt finns det gott om utmaningar för ett moderat parti med denna inriktning.

Innan jag något kommenterar dessa vill jag emellertid beröra en fråga som i eftervalsdebatten ansetts vara en avgörande begränsning av moderaternas attraktionskraft, nämligen en påstådd brist på socialt engagemang. Partiledaren talar för lite om socialpolitik i TV, har det bl a hetat.

Jag tror att den kritiken missar målet. Det är sant att moderaterna har ett lägre förtroende i sociala frågor än när det gäller företagandet. Det är emellertid också sant att den socialdemokratiska välfärdsmodellen – socialstaten om man så vill – fram till nu haft en sådan hegemoni att de som inte i varje del hållit med automatiskt betraktats som socialt mindre ansvarsfulla.

Efter socialstaten

Den kritik man mot denna bakgrund

snarare kan rikta mot moderaterna är att partiet inte tidigare och med större kraft – den tidigare apostroferade Zetterbergsska gruppen utgör ett lysande undantag – utvecklat sitt tänkande på det som måste komma efter socialstaten. På detta område har dessutom moderaterna genom sin förening av liberala och konservativa idéer ett försteg framför andra.

Toppen på isberg

Det för mig över på de politiska uppgifter analysgruppen menar att moderaterna skall ägna särskilt intresse. Dessa uppgifter skall ses mot bakgrund av den kris, eller snarare serie kriser, som Sverige nu går igenom.

Den statsfinansiella krisen, med dess djupgående konsekvenser för enskilda och samhälle, är på sitt sätt bara toppen på ett isberg. Under denna ligger förändringar och försämringar av Sveriges vitalitet och växtkraft. I den internationella välfärdsplanen rutschar vårt land utför.

Etniskt mest heterogena landet

Än längre ner ligger erosionen för sådana centrala värden som flit, ambition och ansvarskänsla som fundament för det goda och strävsamma samhället.

Allt detta händer samtidigt med sociala förändringar i flera hänseenden, till en del framsprungna ur uppluckringen av de goda värdena. Familjeförhållandena har blivit mindre stabila med allt vad det innebär av rotlöshet och otillfredsställd trygghet. Invandringen har härutöver på några få år gjort Sverige till ett av världens etniskt mest heterogena länder.

Den första uppgiften för moderaterna gäller tryggheten bortom den socialdemokratiska välfärdsmodellen. Lite tillsats skulle det kunna uttryckas så här:

Att spara på offentliga utgifter är viktigt men likväl inte moderaternas unika uppgift. Att spara måste för alla partier vara ett tvång i syfte att säkra själva basen för Sveriges framtid. Det är för att visa vägen till det som skall komma sedan som moderaterna bör vara bättre rustade än andra partier.

Bidragsberoende underklass

I denna första uppgift ingår bl a att utveckla villkoren för det goda samhällets olika och nödvändiga gemenskaper. Häri ingår emellertid också att bidra till att bryta utvecklingen mot det nya klassamhälle, med en allt mer bidragsberoende underklass, som syns så tydligt särskilt i storstäderna. Inte minst gäller det att säkerställa att invandrarna får en chans att bli tillfullo delaktiga i vårt lands framtid.

Den andra uppgiften handlar om att värna välståndet. På detta område är företagsamhet nyckelordet, inte bara i betydelsen att starta och driva företag utan i den vidare meningen att företa sig, att ta sig för.

Stora förändringar

För välståndets skull är tillskapandet av arbete och villkoren på arbetsmarknaden särskilt betydelsefullt. Detsamma gäller kunskapen och bejakandet och utnyttjandet av den nya teknologin.

Den senare är snabbt på väg att skapa helt nya villkor för den förra. Skall Sverige klara välståndet förestår stora för-

ändringar, inte minst av arbetslivet.

Rörlighet och förändring är nyckelord för tiden bortom det tidigare industrisamhället. Bara de länder som klarar omställningen till de nya arbetsvillkoren kommer att kunna hålla välståndsnivån uppe. För Sverige innebär det mycket stora förändringar.

Samarbetsvisionen

Den tredje uppgiften är att utveckla Sveriges roll i det europeiska samarbetet. På detta område har moderaterna historiskt givna förpliktelser att vårda. Den europeiska uppgiften innehåller många delar, varav vaktslåendet kring den europeiska samarbetsvisionen tillhör de mest betydelsefulla. Viktigt är emellertid också uppgiften att säkerställa att Sverige på alla plan bryter sig loss från den gamla EU-isoleringen och blir till en aktiv och konkret samarbetspartner.

Den fjärde uppgiften gäller etiken, till vilken vi också räknar ansvaret för miljön. Särskilt i en tid av snabbare förändringar är etiken betydelsefull. Den är en del av den förankring som gör det möjligt att delta i förändringen utan att tappa fotfästet.

Den femte uppgiften, att vara bildningens parti, är delvis samma andas barn. Den anknyter till gamla moderata traditioner och kompletterar de mer ekonomiskt inriktade uppgifterna. I skola, utbildning och kultur har såväl framåtskridandet som de goda värdena sina rötter.

Liberalkonservativa värden

Ungefär så ser den moderata analys-

gruppen i starkt koncentrat på moderaternas politiska huvuduppgifter. Till den gamla föreningen av liberala och konservativa värden knyts en konkret internationalism och tilltron till en teknologi som kommer att i grunden förändra och förbättra människors levnadsvillkor.

Åsiktsbråte

Vi är optimistiska om de möjligheter moderaterna har. Utan att hemfalla åt överdriven determinism är det ändå uppenbart att den storkollektiva tanke, som är och förblir grundbulten i den socialdemokratiska politiken passar allt sämre in i de villkor som nu kommer. Socialdemokraternas förmåga att frigöra sig från gammal åsiktsbråte skall förvisso inte underskattas. Men att göra sig av med hela ideologin?

Vi tror inte partiet klarar det. De senaste månadernas politiska utveckling tyder snarast på motsatsen.

Ny välfärd

För moderaterna är situationen annorlunda. Partiet vill förändra och tvingas inte av en bångstyrig verklighet att begå brott mot sin övertygelse. Partiet har tilltron till det individuella och till rörligheten. I övertygelsen om familjens och andra små gemenskapers betydelse har man också nyckeln till den nya välfärden.

Mycket kommer att krävas politiskt

men också praktiskt när partiet nu går vidare. Känslan av att moderaterna är lite smalt och ibland t o m dogmatiskt måste brytas till förmån för öppenheten och samtalet. Fast i sina mål och ambitioner, men sökande i fråga om vägarna att förverkliga dessa, som analysgruppen skriver.

Utveckla organisationen

Samtalet behövs inte minst för att föra det intellektuella tänkandet vidare, det tänkande som allt det konkreta behöver som klangbotten. Vi tror att moderaterna har mycket nödvändigt kvar att göra för att bli en lika naturlig centrumpunkt för en bred borgerlig idéutveckling som partiet i dag är respekterat för kompetens, rationalitet och handlingsförmåga.

Praktiskt bör moderaterna också vara först bland partierna att utveckla sin organisation så att också denna står i överensstämmelse med idén om det öppna torget. Även den som inte tillhör - eller vill tillhöra - de inbitna partiknegarnas skara måste känna att han eller hon ges en chans att bidra - och dessutom få ett eget utbyte av det.

Viktigt för Sverige

Det är naturligtvis förmåtet att säga det, men vi tror att det är viktigt inte bara för partiet självt utan för Sverige att moderaterna lyckas med dessa sina uppgifter.